

ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗЛОЧИННОСТІ В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ КРИМІНОЛОГІЇ

INFORMATION MODEL OF CRIMINALITY IN POST-SOVIET CRIMINOLOGY

Сметаніна Н.В.,

*аспірант кафедри кримінології, кримінально-виконавчого права
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Стаття присвячена дослідженню інформаційної моделі злочинності і визначенню її змісту у сучасній кримінологічній науці. Проаналізовано наукові праці, які містять відомості про розвиток інформаційної моделі злочинності. Автор наводить власне визначення поняття інформаційної моделі злочинності і визначає кількісні та якісні показники злочинності.

Ключові слова: поняття злочинності, інформаційна модель, соціальне явище, сучасна кримінологія, кримінальна практика.

Статья посвящена исследованию информационной модели преступности и определению её содержания в современной криминологической науке. Проанализированы научные труды, содержащие сведения о развитии информационной модели преступности. Автор предоставляет собственное определение понятия информационной модели преступности и определяет количественные и качественные показатели преступности.

Ключевые слова: понятие преступности, информационная модель, социальное явление, современная криминология, криминальная практика.

The article is devoted to the development and explanation of the informative model of crime in the modern criminological science. Scientific researches which contain information about the development of the informative model of crime are analyzed. The author gives her definition of the informative model of crime and defines the quantity and quality indexes of crime.

Key words: the notion of crime, the informative model, social phenomenon, modern criminology, criminal practice.

Злочинність, її сутність і природа належать до предмета науки кримінології, є важливим об'єктом дослідження у вітчизняній правовій системі. Вивчення феномену злочинності відіграє сьогодні важливу роль у правовому житті суспільства, а тому посідає важливе місце у кримінологічній науці. Сьогодні, у XXI столітті, стало очевидним, що процес пізнання сутності злочинності не лише не отримав свого логічного завершення, а й переживає значну кризу. Виникає питання: що сьогодні змінюється? Що нині представляє собою реальну загрозу для суспільства? Дослідження і визначення інформаційної моделі злочинності у сучасній вітчизняній кримінології є невирішеним і складним питанням, як власне і сам феномен злочинності.

Дослідження історичного розвитку злочинності, що продемонструвало складні ідеолого-політичні та соціальні процеси, в яких формувалось поняття злочинності, аналіз можливих методологічних шляхів вивчення злочинності, визначення умовних меж і наукових підходів до поняття злочинності, класифікація злочинних проявів – все це робить можливим і має кінцевим результатом побудову і аналіз інформаційної моделі злочинності, яка представлена кількісними, якісними показниками, а також «ціною» злочинності.

Поняття та аналіз моделювання, методологічні підходи до моделювання злочинності і злочинної поведінки у кримінологічній науці і в юриспруденції розкриваються у роботах вчених Ю.М. Антоняна, Ю.Д. Блувштейна, С.Є. Віцина, О.О. Гаврилова, Ю.М. Гаврильця, К.К. Горяінова, В.П. Казимирчука, Л.В. Кондратюка, Л.Л. Кругликова, В.О. Мінаєва, А.Я. Мініна, В.С. Овчинського, В.Д. Рудашевського, О.Є. Спиридонової, М.М. Тарасова, О.Ф. Черданцева та інших. Проблема дослідження і визначення кількісних і якісних показників злочинності знаходила своє вирішення у наукових працях таких вчених, як В.С. Батиргареева, А.М. Бойко, В.В. Голина, Б.М. Головкін, І.М. Даньшин, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, О.М. Ігнатов, О.Г. Кальман, О.Г. Кулик, В.М. Попович, І.П. Рущенко, В.І. Шакун, О.Ю. Шостко та багатьох інших. Кількісні та якісні показники злочинності стали предметом дослідження для таких російських вчених як Ю.М. Антонян, А.І. Долгова, С.В. Іванцов, С.М. Іншаков, Є.П. Іщенко, Л.О. Колпакова, Л.В. Кондратюк, В.М. Кудрявцев, В.Д. Ларичев, В.В. Лунєєв, В.С. Овчинський, Л.І. Романова, О.В. Старков, О.В. Тюменев, Д.А. Шестаков та інші.

Вважаємо, що сьогодні кримінологічна наука потребує визначення самої інформаційної моделі злочинності, з'ясування значення поняття модель у юридичній науці взагалі і кримінологічній зокрема. Інформаційна модель злочинності є складовою механізмом загального інформаційного процесу та інформаційних відносин, що існують у суспільстві [1, с. 16-19]. Термін «модель» походить від латинського слова «modulus», що означає «міра». Сам термін має багато значень і застосовується у різних сферах людської діяльності. У науковому значенні слід виходити з того, що моделювання – це метод наукового пізнання, а модель – форма, засіб наукового пізнання. Метод моделювання є цінним саме тому, що дозволяє отримати знання про досліджуваний об'єкт не шляхом безпосереднього вивчення, а шляхом вивчення його моделі. І та обставина, що між дослідником і об'єктом дослідження знаходиться проміжна ланка – модель – є специфічним для методу моделювання. Моделі соціальних явищ (а злочинність, безумовно, є соціальним явищем) можуть бути виражені у вигляді систем рівнянь і нерівностей, кореляційних і дисперсійних коефіцієнтів, інших узагальнюючих показників, статистичних групувань і т. д. Форма моделі визначається конкретною ціллю моделювання. А сам метод моделювання є універсальним у тому сенсі, що його можна застосовувати як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження. На емпіричному рівні цей метод має вимірну функцію, описову функцію, а на теоретичному – інтерпретаційну, пояснювальну, прогностичну, критеріальну функції, а також функцію у мисленнєвому експерименті. Найбільш суттєвими і складними функціями моделей є ті з них, що виконуються на теоретичному рівні дослідження [2, с. 8-21].

Метод моделювання належить до сучасних методів дослідження у науці і практиці. Багатозначність самого терміну «модель» вимагає тлумачення залежно від мети дослідження. У широкому розумінні модель визначають як будь-який пізнавальний образ емпіричного і теоретичного рівней пізнання. Теоретичне пізнання (у нашому випадку теоретичне пізнання злочинності) при цьому виступає як дискретне моделювання, в якому пізнавальні образи (поняття, судження, умовиводи) також розглядаються як своєрідні моделі. У юридичній науці термін «модель» застосовується відносно норм права і правовідносин як структурна модель дійсності. Але крім того, що модель

є формою відображення дійсності, спрощеним образом досліджуваного об'єкту, до її характерних рис належать і такі ознаки: 1) модель створюється у результаті процесу абстракції (при створенні моделі дослідник абстрагується від безмежної сукупності властивостей, ознак, відносин досліджуваних об'єктів, відволікається від окремих, часткових ознак, виділяючи лише ті ознаки, властивості, зв'язки і відносини, які мають бути предметом дослідження); 2) модель і досліджуваний об'єкт знаходяться між собою у відносинах відповідності. Модель є аналогом досліджуваного об'єкта. Проте вона не є тотожним повторенням того чи іншого процесу, явища, адже тоді б модель втратила свою специфіку; 3) модель є засобом відсторонення і вираження внутрішньої структури складного явища. Об'єкти, що досліджуються шляхом моделювання, повинні бути складними, мати систему, складатися з елементів. Слід також зазначити, що модель може і не мати дослідницького характеру, а виконувати спеціальну задачу опису, демонстрації. Так, В.О. Штофф розумів під модельною інтерпретацією випадки, коли за допомогою моделей надається тлумачення явищ, що спостерігаються, їх внутрішньої динамічної і статичної структури, бо модель є демонстрацією певної структури [3, с. 249]. У рамках кримінологічного дослідження моделювання підлягають насамперед типові соціальні явища і процеси, на які можливо і потрібно впливати силами правоохоронних органів [4, с. 45].

Модель – це умовний образ, що відображує суттєві властивості досліджуваного об'єкту (або процесу) так, що його вивчення породжує нову інформацію про об'єкт, який моделюється. Сутність моделювання соціальних процесів, явищ полягає в умовному відтворенні досліджуваних об'єктів з наступним вирішенням задач за аналогією. Інформаційна модель – маломірне уявлення про багатомірний інформаційний простір. Інформаційна модель злочинності – портрет злочинності як сукупності злочинів. У процесі вирішення можливості і проблеми математичного моделювання злочинності дослідниками ставляться наступні завдання: виявлення тенденції динамічного ряду; прогнозування рівня злочинності у регіоні на підставі статистичних вимірювань; побудову функції, що характеризує розвиток процесу вчинення злочинів; типологізація (класифікація) кримінологічних об'єктів (людей) на підставі визначальних характеристик та інше. У науковій літературі зазначається, що поняття інформаційної і математичної моделей дуже близькі, оскільки вони є знаковими системами. У якості об'єктів моделювання у кримінологічних дослідженнях виступають взаємозв'язок різних соціальних явищ із станом, рівнем і динамікою злочинності, структурно-динамічні коливання злочинності. Так, за методикою С.Є. Віцина матричні моделі злочинності дозволяють знаходити і кількісно виражати залежність між видами, групами злочинів і характеристиками контингенту злочинців. Він пропонував використовувати для опису злочинності або окремих груп злочинців узагальнений показник кількісної оцінки різних злочинів за ознакою їх суспільної небезпеки [4, с. 38-43].

На думку Ю.М. Антоняна і Ю.Д. Блувштейна, математичні моделі у кримінології можуть бути класифіковані за принципом їх «роботи» наступним чином: 1) моделі розподілу; 2) моделі взаємозв'язку; 3) моделі імітаційні; 4) моделі розпізнавання образу. Найбільш перспективно використання цих моделей для прогностичного моделювання злочинності, особи злочинця і злочинної поведінки. Прикладом моделі взаємозв'язку (залежності) є дослідження рівня освіти засуджених і тяжкості вчинених ними злочинів. Емпіричний матеріал для побудови моделі – відомості про освітній рівень N=1000 засуджених (проста випадкова вибірка) і тяжкості вчинених ними злочинів, що були зареєстровані правоохоронними органами [4, с. 40-41].

Інформаційна модель може створюватися за допомогою соціологічного інструментарію – анкет, матеріалів для інтерв'ю, формалізованих карток для контент-аналізу документів, за допомогою статистики і т.д. У сфері права параметри такої моделі частіше за все є кількісно-якісними, виникає соціально-правовий модельний опис оригіналу дослідження. При створенні інформаційної моделі можуть використовуватися готові моделі збору інформації. Кожна модель будується поетапно, дослідник проходить стадії постановки проблем, створення та дослідження моделі [5, с. 39-43]. Так, в кримінології при моделюванні кримінологічно значущих зв'язків між конкретними формами злочинного насильства і соціальними феноменами можуть бути використані методи парного регресійно-кореляційного аналізу, дисперсійного аналізу і врахування коефіцієнтів еластичності для лінійної функції [6, с. 68].

В юридичних науках можуть застосовуватися як матеріальні (наприклад, кібернетичні), так і ідеальні (уявні) моделі [3, с. 218-232, 239, 255]. Нас же більше цікавлять ідеальні моделі. Злочинність є ідеальною моделлю, що має власний матеріальний вираз, який ґрунтується на системі статистичних показників. Сам термін модель використовуємо у широкому значенні – як певний уявний образ, що має теоретичний та емпіричний рівні пізнання – і не обмежуємо поняттям моделі у вузькому значенні, у якому вона використовується у спеціальних джерелах по моделюванню. Створюється ідеальний об'єкт (модель), якого у реальному житті немає. Якщо ж створювати модель злочинності, то слід відображувати її систему зв'язків, а саму злочинність представляти у вигляді складноорганізованої структури, що складається із взаємопов'язаних елементів, що є кількісними і якісними показниками злочинності. А уявлення про злочинність як юридичну конструкцію призведе до більш повного, зрозумілого і детального з'ясування її змісту. Юридична конструкція злочинності буде своєрідним каркасом, який формується за допомогою статистичних показників.

Поняття злочинності, як і будь-яке поняття, має зміст і обсяг. Пропонуємо таке визначення поняття злочинності: **злочинність – це кримінальна практика людей, що проявляється як явище у виді множинності злочинів і осіб, котрі їх вчинили, у визначеному просторово-часовому проміжку і яка підлягає кількісно-якісному виміру і запобіжному впливу.**

Зміст же як оціночних, так і неоціночних понять, утворюють суттєві, загальні, у сукупності відмінні (відмітні) ознаки тих предметів, що вони відображують [7, с. 1300131]. Інформаційна модель злочинності буде вираженням самого змісту і обсягу злочинності. Загальні принципи побудови такої моделі передбачають і роблять можливим використання інформаційних методів у кримінологічних дослідженнях та інформаційного аналізу кримінологічної інформації [4, с. 4-7], використання інтелектуального аналізу даних (Data Mining) у кримінологічних дослідженнях [8, с. 32-33]. На основі вивчення значних обсягів інформації відбувається вивчення не відомих досі, прихованих структур, автоматичний пошук закономірностей. Сфера застосування інтелектуального аналізу даних не обмежується лише кримінологією, а й посідає належне місце у логічному аналітичному процесі, що забезпечує синтез та інтерпретацію даних, прогнозування майбутніх подій з метою досягнення організаційних висновків. Кримінологія може використовувати ці засоби у своєму методологічному апараті. За допомогою методів інтелектуального аналізу даних (технології Data Mining) можна вирішити, зокрема, такі завдання: виявити підозрілі трансакції; типологізувати організовані злочинні групи; здійснити кримінологічну класифікацію територіальних одиниць; визначити чинники інтенсифікації процесу залучення населення у вживання наркотиків; опрацювати прогнози з розвитку криміногенної обстановки залежно від

демографічної, економічної, політичної ситуацій. Пошук логічних закономірностей є одним із найперспективніших напрямів багатомірного статистичного аналізу кримінологічної інформації [8, с. 33-34]. В Україні мають бути розроблені відповідні автоматизовані інформаційні системи, а згодом і об'єднана Державна автоматизована система кримінологічної інформації (ДАСКІ) [9, с. 51].

Підсумком аналізу кримінальної деструктивності сьогодення має стати зареєстрована і врахована злочинність (повна та актуальна злочинність). Досвід кримінологічного аналізу злочинності дозволяє представити її стан (під яким розуміється інтегрована оцінка) у вигляді інформаційної моделі – системної картини стану злочинності, що виражена статистичними оцінками елементів і властивостей злочинності [10, с. 117-119]. До інформаційної моделі злочинності відносимо кількісні, якісні показники, показники, що мають змішаний кількісно-якісний характер і окремо виділяємо такий показник як «ціна» злочинності, що, на нашу думку, має самостійне кримінологічне значення у дослідженні злочинності. Головне призначення інформаційної моделі полягає у тому, що вона є виміром злочинності. За допомогою кількісно-якісних показників створюємо модель, певну інформаційну імітацію, що не повністю відповідає дійсності, бо існування латентної злочинності не дозволяє визначити дійсну картину злочинності у державі. Також постає питання про можливість визначення дійсного і реального стану злочинності.

Аналіз злочинності має бути побудований на виявленні її реальних якісних і кількісних характеристик у їх діалектичному взаємозв'язку. Зміст якості включає, поперше, визначеність явища у певних межах, просторово-часових властивостях; по-друге, дослідження структури злочинності, взаємозв'язку різних злочинів і їх суб'єктів, вивчення стійкості та мінливості злочинності. Кримінальна статистика при цьому залишається важливим джерелом інформації і при її змістовному аналізі можна отримати навіть певні відомості про латентність злочинів. Кількість – це просторово-часова властивість явища (величина у просторі, тривалість існування, темпи приросту і т.п.). У процесі аналізу враховуються ті закономірності злочинності та її змін, котрі уже були виявлені кримінологами і відображені у літературі. Це дозволяє точніше оцінювати особливості злочинності у конкретних умовах, своєчасно відкривати нові тенденції і специфічне співвідношення різних її структурних елементів [11, с. 111-112].

Кількісно-якісне вимірювання злочинності проводиться шляхом виявлення таких основних статистичних показників, як: стан, рівень злочинності, коефіцієнти злочинності, структура злочинності, характер, динаміка злочинності, географія злочинності, відомості про латентність злочинності [12, с. 23]. Кожен із цих названих показників вимагає окремого розгляду. Безперечно, наведений перелік показників потребує вдосконалення і сучасної кримінологічної інтерпретації.

Кількісні показники (ознаки) характеризують стан і динаміку злочинності. Першим і узагальнюючим кількісним показником злочинності є її стан. Стан злочинності у звичному і спрощеному розумінні є загальною врахованою кількістю злочинів і осіб, які їх вчинили, за певний період часу і на певній території. У такому розумінні визначення стану злочинності стає подібним до такого кількісного показника, як рівень злочинності. Таку ситуацію не можна вважати кримінологічно правильною. Характеристика стану злочинності вимагає професійної оцінки, що буде включати в себе не тільки зареєстровану, а й латентну злочинність, структурні параметри злочинності і сукупність правопорушників, відсотки, коефіцієнти, індекси та інші узагальнюючі і відносні показники [13, с. 305-307]. У широкому розумінні стан злочинності неможливо об'єктивно оцінити і поза її реальною динамікою, темпами її зростання чи зниження, темпами зростання (зниження) окремих

груп і видів злочинів. Наприклад, при одному й тому ж рівні злочинів у двох різних регіонах стан злочинності буде оцінюватися по-різному, якщо в одному спостерігається інтенсивне зростання тяжких злочинів, а в іншому – їх зниження. При такому розгляді стан злочинності є поняттям збірним. Але лише при комплексному підході і можливо оцінити реальний стан злочинності у державі, регіоні або населеному пункті. Під станом злочинності розуміємо найбільш узагальнюючий показник злочинності, до якого відносимо всі кількісні, якісні, кількісно-якісні показники злочинності, а також латентні злочини. Так, Б.М. Головкін під станом корисливої насильницької злочинності пропонує розуміти сформовану в узагальнених оцінках кількісних та якісних характеристик інформаційну модель явища, що відбиває внутрішні і зовнішні взаємозв'язки, закономірності функціонування й основні тенденції розвитку [14, с. 56].

Вважаємо, що сьогодні і розуміння показника рівня злочинності вимагає нового кримінологічного розуміння і вдосконалення. Виникає питання про те, чи відображає зареєстрована кількість злочинів і осіб, що їх вчинили, реальну криміногенну ситуацію у державі. Критерії того, які показники мають включатися до визначення рівня злочинності до кінця наукою кримінології не вивчені. При кримінологічному аналізі рівня злочинності мають враховуватися і такі показники, як кількість розглянутих кримінальних справ судами України, кількість засуджених осіб, кількість нерозкритих кримінальних справ.

Перед нами постає досить важливе теоретико-практичне питання: що ж треба, щоб рівень зареєстрованої злочинності відповідав дійсному її рівню? Що необхідно зробити, щоб зменшити латентність злочинів і тим самим підвищити «дійсність» рівня злочинності? Вважаємо, що вирішення зазначених питань потрібно розпочинати із формування Єдиного реєстру досудових розслідувань, введення додаткового коефіцієнту латентності, які будуть ґрунтуватися на прозорості звітності. Актуальним питанням є також створення Національного інституту латентної злочинності, який буде сприяти кримінологічним дослідженням і формуванню дійсного рівня злочинності в Україні.

Динаміка злочинності – це комплексний якісно-кількісний показник. Він відображає зміну злочинності у часі. У часі змінюється як стан (рівень) злочинності (кількісний показник), так і її структура (якісний показник) [15, с. 111-112]. Динаміка свідчить про статистичні коливання, більш реальне урахування злочинів. Виникають питання оцінки і цінності такого показника як динаміка злочинності при стабільних і нестабільних умовах соціального життя. Динаміка злочинності повинна відповідати сучасним вимогам і враховувати соціально-юридичні фактори. Вважаємо, що в українському суспільстві, що переживає постійні законодавчі і соціальні зміни, доцільно досліджувати злочинність періодами (методом укрупнених інтервалів).

Структура злочинності як важливий якісний її показник нами розуміється не як певна система, а перш за все як статистична сукупність, множинність злочинів, як загальна кількість зареєстрованих злочинів, що розподілені за групами. Критичний аналіз існуючої нині структури злочинності дозволяє побачити, що, наприклад, представлена структура не всіх злочинів, не знаходить кримінологічного відображення професійна злочинність, злочини, що вчиняються у місцях позбавлення волі. Сьогодні актуальним питанням є необхідність вдосконалення кримінологічної структури злочинності у напрямку її деталізації і диференціації. Адже статистичний вимір злочинності відображено досить поверхнево. Так, у статистичних відомостях містяться загальні дані про кількість і вид злочинів, наприклад, кількість зареєстрованих крадіжок (і дані про крадіжки, вчинені із квартир), загальна кількість грабежів, розбоїв, вимагань, шахрайств, хуліганств і т. .,

але як вчиняються ці злочини залишається невідомим. Не виділяються у окрему групу і злочини, що мають професійну спрямованість, у різних сферах суспільного життя. А у статистичній інформації про стан злочинності у державі має бути представлена специфіка всіх злочинів, так, наприклад, якщо вчинена крадіжка, то слід зазначати місце вчинення злочину, застосування зброї або її відсутність, ситуаційний характер мала крадіжка чи професійну спрямованість і т. д. Доцільно виділити кілька етапів у формуванні таких відомостей: 1) кількісний етап всіх злочинів певної спрямованості (насильницькі, корисливі, необережні і т. д.); 2) етап формування конкретних підгруп злочинів. Перш за все врахування всіх особливостей різних категорій злочинів буде спрямовано на допомогу практиці боротьби зі злочинністю.

Злочинність з якісного і кількісного боку характеризує і такий показник як тренд злочинності [16, с. 7-8]. Трендом є тенденція злочинності, яка проявляє себе за значний період часу, не дивлячись на те, що за цей період злочинність могла і зростати, і знижуватися. Злочинність – відносно гнучкий феномен, приховувати показники злочинності і маніпулювати даними, що характеризують злочинність, можливо лише у певних межах. Пов'язано це із наступним:

- якщо злочинність дуже активно приховувати від реєстрації, то досить значна кількість злочинців залишається безкарною, а це обумовлює вторинну детермінацію злочинності і її зростання у таких масштабах, яке приховати вже не вдається. Так, за підрахунками, що були зроблені автором, динаміка ймовірності бути виявленим за вчинення злочину, починаючи з 2009 року зменшується і ризик бути покараним у 2009-2012 р. становив менш як 50%;

- приховування злочинності проходить ефективно на фоні відносної терпимості громадян. При переході за межі дозволеного у приховуванні злочинів це може спричинити у суспільстві зростання страху злочинності, недовіри до правоохоронних органів. Щоб запобігти таким негативним наслідкам приховування злочинів відбувається звичайно у обмежених масштабах. Тому за зниженням злочинності завжди слідує її зростання.

Тренд навряд чи покаже конкретні цифри латентної злочинності, однак він покаже тенденцію реальної злочинності.

Проблема визначення «ціни» злочинності також вимагає сьогодні нового кримінологічного розуміння, відмови від спрощених підходів до цього важливого і складного питання, більшої уваги у науковій літературі. «Ціна» злочинності у кримінології є ключовим елементом характеристики самої злочинності та складовою інформаційної моделі

злочинності. Під «ціною» злочинності слід розуміти прями та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава і суспільство внаслідок вчинення злочинів, спрямовані на подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної, пенітенціарної системи, та інших інститутів держави, а також сукупні активи злочинних угруповань і їх витрати на підтримку своєї злочинної діяльності [17, с. 329].

За даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України у 2007 році було зареєстровано 401293 злочинів, у 2008 році – 384424, у 2009 році – 434678, у 2010 році – 500902, у 2011 році – 515833 і у 2012 році (станом на 20.11.2012 р.) – 443665 тис. злочинів. Починаючи з 2009 року спостерігаємо збільшення динаміки злочинності і відповідно зростання її «ціни». До негативних тенденцій злочинності в Україні відносимо і значне збільшення кількості зареєстрованих правоохоронними органами середньої тяжкості і тяжких злочинів протягом 2007-2011 рр., що свідчить про те, що злочинність і злочинці стають більш жорстокими і організованими. Так, кількість злочинів середньої тяжкості зросла з 172251 тис. злочинів у 2007 році до 265171 тис. злочинів у 2011 році, тяжких – з 135646 тис. злочинів у 2007 році до 171119 тис. злочинів у 2011 році. У 2012 році було вчинено 231233 тис. злочинів середньої тяжкості і 145733 тис. тяжких злочинів, було зареєстровано 2100 умисних вбивств (та замахів), 3065 умисних тяжких тілесних ушкоджень, 241050 крадіжок, 19712 грабежів, 2972 розбоїв, 23317 шахрайств, 2176 порушень правил безпеки дорожнього руху, що спричинили смерть потерпілого. І це лише окремі показники, що свідчать про величезний криміногенний потенціал злочинного світу у нашій державі. Потенціал, який потребує сьогодні адекватної кримінологічної оцінки збитків, що він завдає [18, с. 10].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я Україна належить до країн із максимальною інтенсивністю умисних вбивств (коефіцієнт інтенсивності умисних вбивств становить 9.0). Від злочинних посягань у 2007 році загинуло 9800 осіб, у 2008 – 8656 осіб, у 2009 – 6590 осіб, у 2010 – 6077 осіб, у 2011 році – 6426 осіб і у 2012 році (станом на 20.11.2012 р.) – 5674 осіб. Лише за останні шість років у нашій державі внаслідок злочинних діянь загинуло 43223 осіб (!).

Визначення та аналіз кількісних, якісних і кількісно-якісних показників злочинності відображає розвиток злочинності та її тенденцій, зображує глибинні процеси її зародження та надає достатні підстави для кримінологічного планування і прогнозування розвитку явища злочинності у сучасному українському суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаврилов О. А. Курс правовой информатики : учебник для вузов / О. А. Гаврилов. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРАМ), 2002. – 432 с.
2. Вицин С. Е. Моделирование в криминологии : учебное пособие / С. Е. Вицин. – М. : Высшая школа МВД СССР, 1973. – 112 с.
3. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в юриспруденции : монография / А. Ф. Черданцев. – М. : Норма: ИНФРА-М, 2012. – 320 с.
4. Минин А. Я. Информатизация криминологических исследований: (теория и методология) : монография / А. Я. Минин. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1992. – 136 с.
5. Леванский В. А. Моделирование в социально-правовых исследованиях / В. А. Леванский. – М. : Наука. Гл. ред. восточ. лит., 1986. – 156 с.
6. Скифский И. С. Криминологическое моделирование насильственной преступности в Австралии и России / И. С. Скифский // Государство и право. – 2010. – № 9. – С. 64-71.
7. Жеребкин В. Е. Логический анализ понятий права: монография / В. Е. Жеребкин. – К. : Издательское объединение «Вища школа», 1976. – 151 с.
8. Бова А. А. Перспективи використання інтелектуального аналізу даних (Data Mining) у криминологічних дослідженнях / А. А. Бова // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2002. – № 5. – С. 32-35.
9. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3-х кн. / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – Кн. 3 : Практична криминологія. – 320 с.
10. Кондратюк Л. В. Криминологическое измерение / Л. В. Кондратюк, В. С. Овчинский. – М. : Норма, 2012. – 272 с.
11. Криминология : учебник / под общ. ред. А. И. Долговой. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма : Инфра-М, 2010. – 1008 с.
12. Криминологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.

13. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т. I. Общая часть / В. В. Лунеев. – М. : Издательство Юрайт, 2011. – 1003 с. – (Магистр).
14. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б. М. Головкін. – Х. : Право, 2011. – 432 с.
15. Козаченко І. Я. Криминологія : учебник / І. Я. Козаченко, К. В. Корсаков. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. – 304 с.
16. Теоретические основы исследования и анализа латентной преступности : монография / под ред. С. М. Иншакова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2011. – 839 с.
17. Сметаніна Н. В. До питання визначення «ціни» злочинності у сучасному суспільстві / Н. В. Сметаніна // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 327-330.
18. Голіна В. В. «Ціна» злочинності: що ми про неї знаємо? / В. В. Голіна, Н. В. Сметаніна // Голос України: газ. Верхов. Ради України. – 2013. – № 127 (12 липня). – С. 10 : портр.

УДК 343.9

ДО ПИТАННЯ ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СУЧАСНОЇ ВУЛИЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

ON THE ISSUE THE MAJOR DETERMINANTS OF CONTEMPORARY STREET CRIME

Стасенко В.І.,
оперуповноважений ВПМ
Олександрійської ОДПІ

В даній статті розкриваються основні причини вуличної злочинності. Надано поняття детермінації, злочину, розкрито поняття об'єктивних, суб'єктивних детермінант. Автором проведено аналіз суб'єктивних і об'єктивних детермінант вуличної злочинності.

Ключові слова: детермінанти, детермінація, соціологічний і біологічний напрям, суб'єктивні та об'єктивні умови вуличної злочинності, злочин.

В данной статье раскрываются основные причины уличной преступности. Даны понятия детерминации, преступления, раскрыто понятие объективных, субъективных детерминант. Автором проведен анализ субъективных и объективных детерминант уличной преступности.

Ключевые слова: детерминанты, детерминация, социологическое и биологическое направление, субъективные и объективные условия уличной преступности, преступление.

This article reveals the main causes of street crime. Courtesy of concept determination crimes solved notion of objective, subjective determinants. The author analyzed the subjective and objective determinants of street crime.

Key words: determinants, determination, sociological and biological direction, subjective and objective conditions of street crime, crime.

Вулична злочинність є наслідком дії багатьох обставин, факторів і причин. Зауважимо, що криминологія приділяє багато уваги категорії причинності. Це зумовлюється тим, що злочинність і її причинність є основними елементами предмету науки криминології, і для дослідження сукупності кримінальних правопорушень необхідно встановити якомога більше обставин, що визначають зміст і структуру досліджуваного явища [1, с. 62].

Причинність завжди має об'єктивний характер. У загальнофілософському розумінні причинність є всезагальною, бо не існує явищ, які б не мали певних причин. Також не існує явищ, які б не породжували тих чи інших наслідків. Вулична злочинність є наслідком дії певних причин, в нашому випадку певних детермінантів.

Детермінація (від лат. Determinare – визначати, обумовлювати) – найбільш загальна категорія, що характеризує походження явищ, які вивчаються у природі і суспільстві [1, с. 62]. Як правило, криминологічна детермінація використовує три види зв'язку: причинний, обумовлений і функціональний.

Говорячи про причини вуличної злочинності, не можна не зазначити, що злочин – це результат складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів, які, однак, трактуються як причини злочинів. Так, Н. Лейкіна пише: «До зовнішніх причин скоєння злочину належать несприятливі умови морального формування особи злочинця, а також ті умови ситуації, що викликали намір і об'єктивну можливість у даний момент скоїти злочин. Внутрішні причини полягають в соціально негативних поглядах, інтересах, відношеннях, установках, орієнтації, які зумовили вчинення суспільне небезпечного діяння» [2, с. 127-139]. При визначенні ролі (причин або умов) конкретного чинника детермінації ми підтримуємо позицію науковців, які при розгляді всіх криминогенних явищ і процесів, з яки-

ми пов'язано їх існування й відтворення, оперують категорією «детермінанти», під якою розуміється зв'язок, що включає різні функції й залежності – спричинення, опосередкування й обумовлення [3, с. 197].

Таким чином, в нашому питанні ми розглянемо детермінанти вуличної злочинності, а саме причини і умови вуличної злочинності. Причини злочинності – це негативні явища, що породжують її, умови злочинності – це явища, які безпосередньо не породжують злочинності (наслідку), але у певний спосіб впливають на розвиток причинного зв'язку, сприяючи або не перешкоджаючи породженню злочинності [1, с. 63].

При виділенні основних детермінант сучасної вуличної злочинності в Україні важливе методологічне значення має розподіл факторів – детермінант злочинності на об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні фактори існують незалежно від волі людини. До них належать стан екології, економіки, соціальний устрій, спадковість, клімат та ін. Суб'єктивні фактори охоплюють все особистісне, що залежить від волі людей: свідомість, звички, нахили, ціннісні орієнтири, мораль, право, політичні погляди, традиції та ін. А. Зелінський вважає, що до суб'єктивної детермінанти поведінки обов'язково належать також несвідомі елементи психіки людини, її психічне здоров'я, а також спадкові особливості. Він піддає також критиці пропонуваній окремими вченими розподіл причин злочинності на корінні (класові суперечності) і некорінні (усі інші). Свою думку він обґрунтовує тим, що можна й необхідно чітко розрізнити причину і умову: причина породжує, а умова забезпечує генетичний зв'язок. Але явище, що породило наслідок, завжди є корінним й іншим воно бути не може [4, с. 75].

Існує розмаїття поглядів на причини злочинності залежно від того, як визначається пріоритетна причина